Vesa Vihriälä 18.9.2023

Työelämäprofessori, Helsingin yliopisto

Pyydetty lausunto valtiovarainvaliokunnalle

Komission ehdotuksesta uusiksi omiksi varoiksi

Ehdotetuilla uusilla omilla varoilla halutaan lieventää kansallisten maksuosuuksien kasvua tulevina vuosina, mm. kun elpymisvälineen lainojen lyhentäminen alkaa.

Uusia varoja olisivat komission alkuperäisen vuoden 2021 esityksen mukaan: 1) EU:n päästökauppajärjestelmästä kertyvät huutokauppatulot (ETS, 25% tuloista EU-budjettiin), 2) Hiilirajamekanismista saatavista tulot (CBAM, 75% EU-budjettiin), sekä 3) tulot suurten monikansallisten yritysten markkinavaltioille allokoitavasta jäännösvoittoverosta.

Nyt esillä oleva täsmennetty ehdotus sisältää joukon muutoksia alkuperäiseen ehdotukseen, joista tärkeimmät ovat: (1) päästökauppatuloista EU-budjettiin siirrettävä osuus nousisi 30 prosenttiin ja (2) uusien varojen käyttöönotto lykkääntyisi vuodella (nykyisestä ETS:stä tuloja EU:lle kerättäisiin 2024 alkaen ja uudesta ETS-osuudesta eli tieliikenteen ja rakennusten päästökauppajärjestelmästä 2028 alkaen).

Komission ehdottamilla uusilla omilla varoilla kerättäisiin tuloja EU-budjettiin yhteensä 206 miljardia euroa vuosina 2024 - 2030 eli vuosittain keskimäärin noin 30 miljardia euroa. Verrattuna siihen, että sama määrä rahoitusta kerättäisiin BKTL-osuuksien mukaisesti, esitetty menettely merkitsisi komission laskelmien pohjalta noin 25 - 30 miljoonaa euroa suurempaa vuosittaista taloudellista rasitusta Suomelle. Lisärasitus aiheutuu hiilirajamekanismin vaikutuksesta. Tältä osin arvio todennäköisesti on kuitenkin huomattavan pessimistinen, sillä se ei ota huomioon Venäjältä tuodun sähkön korvautumista kotimaisella päästöttömällä energialla.

Valtioneuvoston kanta

VN suhtautuu avoimesti EU:n omien varojen järjestelmän kehittämiseen ottaen erityisesti huomioon elpymisvälineen takaisinmaksun rahoittamiseen liittyvät näkökohdat. Uusilla omilla varoilla voidaan pienentää tarvetta nostaa bruttokansantuloon perustuvia kansallisia rahoitusosuuksia. Lähtökohtana tulee kuitenkin olla, etteivät järjestelmään tehtävät muutokset suhteettomasti lisää Suomen maksutaakkaa. Yleisenä periaatteena halutaan korostaa sitä, että järjestelmän on yksinkertainen, läpinäkyvä, oikeudenmukainen ja hallinnollisesti kustannustehokas.

VN pitää tärkeänä rahoitusuudistusten yhteyttä unionin keskeisiin strategisiin tavoitteisiin, jotka tuovat lisäarvoa koko unionin tasolla ja tukevat myös Suomen kansallisia intressejä.

VN suhtautuu myönteisesti pääosaan komission ehdotuksista. Kriittinen suhtautuminen koskee seuraavia asioita:

- mahdolliset uudet omat varat tulisi ottaa käyttöön vasta uuden rahoituskehyskauden alussa vuonna 2028
- kiinteiden laitosten päästökauppajärjestelmästä kertyvien tulojen kohdennusta ei tulisi muuttaa
- VN suhtautuu kriittisesti komission ehdotukseen yritysten voittoihin perustuvasta tilastollisesta omasta varasta

- VN pitää OECD-sopimuksen mukaista kansainvälisen rahoitusosuuden arviointia omana varana tässä vaiheessa ennenaikaisena

Arvioita

Uusia omia varoja koskevassa ratkaisussa on kyse ensi sijassa siitä, millä tavoin annettu EU-budjetti rahoitetaan. Rahoitustapa kytkeytyy kuitenkin myös siihen, kuinka mahdollisesta EU:n budjetin kasvattamisesta viimeistään seuraavalle rahoituskehyskaudelle tultaessa voidaan sopia, koska rahoitustapa luonnollisesti vaikuttaa jäsenmaiden suhteelliseen taakkaan.

Valtioneuvoston kannan mukainen avoin suhtautuminen budjetin rahoituksen tapaan on perusteltu. Budjetti on järkevää rahoittaa mahdollisimman yksinkertaisella, läpinäkyvällä ja hallinnollisesti tehokkaalla tavalla ja niin, että rahoitustapa palvelee EU:n strategisten tavoitteiden saavuttamista.

Uusien omien varojen lisääminen päästökauppatuloista ja hiilirajamekanismista on selvästi sopusoinnussa EU:n strategisten tavoitteiden kanssa. Samaa ei voi sanoa yritysten voittoihin perustuvasta tilastollisesta omasta varasta. Se lähinnä monimutkaistaisi järjestelmää ilman sanottava tai mitään hyötyä. Kansainvälisen yritysverouudistuksen mukanaan tuomien rahoitusmahdollisuuksien hyödyntäminen uusina omina varoina on tässä vaiheessa ennen aikaista, kun asian valmistelu on vielä kesken.

Suomen tarkoituksenmukainen kanta yksityiskohtiin kuten esimerkiksi nykyisen ETS:n tulojen jakoperusteiden muutoksiin riippuu kokonaisuudesta. Näitä koskevia kantoja ei ennakkoon tulisi kiinnittää liian tiukasti. Olennaista on syntyvä kokonaisuus sekä sen suhteen miten yksinkertainen ja hallinnollisesi toimiva rahoitusmalli kokonaisuudessaan on, miten hyvin se palvelee EU:n strategisia intressejä ja millainen vaikutus omien varojen rakenteella on Suomen maksuosuuteen.

Uusien varojen käyttöönoton aikataulun suhteen ei myöskään ole tarvetta olla tiukka, vaikka hyvän uudistus ehkä voisikin syntyä esitettyä hieman hitaammalla aikataululla. Rahoituskehystä tulisi mielestäni nostaa jo kuluvan kauden loppuvuosiksi. Tästä sopimista voisi helpottaa, jos samalla uusia omia varoja koskevat ratkaisut olisivat pöydällä samaan aikaan.